

Restaureringen av Stoby våtmark - och dess konsekvenser för den biologiska mångfalden

Text & foto: Thomas Johnsson

”Glöm inte att njuta av den rika biologiska mångfalden när du läser denna rapport från Stoby våtmark”

Vår portalparagraf:

GBF ska främja studiet och skyddet av djur- och växtvärlden i Göinge och för övrigt odla intresset för biologiska frågor

Restaureringen av Stoby våtmark - och dess konsekvenser för den biologiska mångfalden

Thomas Johnsson (text & foto)

Bakgrund

Stoby våtmark, som ligger strax öster om Hässleholm, anlades 2002 med syftet att vara ett utjämningsmagasin för dagvatten, som - via Genabäcken - kommer från stadens östra delar. Risken för stora regnmängder på kort tid har ju ökat till följd av klimatförändringen. Bäckens avvattnar de östra delarna av staden och har åtminstone tidigare varit rejält förorenad av både industrier och en numera nerlagd soptipp. Genabäcken mynnar i Almaån vid Fjärlöv. Våtmarken täcker en yta om totalt 12 ha.

Den har även blivit en uppskattad fågellokal för både häckande och rastande fåglar. GBF har räknat fåglarna vid fyra tillfällen per år (jan, mars, maj och sept) fr o m september 2003. De första åren var landskapet öppet och vegetationen begränsad i och i kanten av våtmarken. Fram till 2022, alltså under 20 år, fick dammarna växa igen helt ohämmat, vilket resulterade i en tät strandvegetation av träd och buskar samt en mycket riklig vattenvegetation.

Under 2022 beslutades det att dammarna skulle restaureras i grunden för att klara av sin främsta funktion; att vara ett utjämningsmagasin för dagvatten vid häftiga regn.

Restaureringen

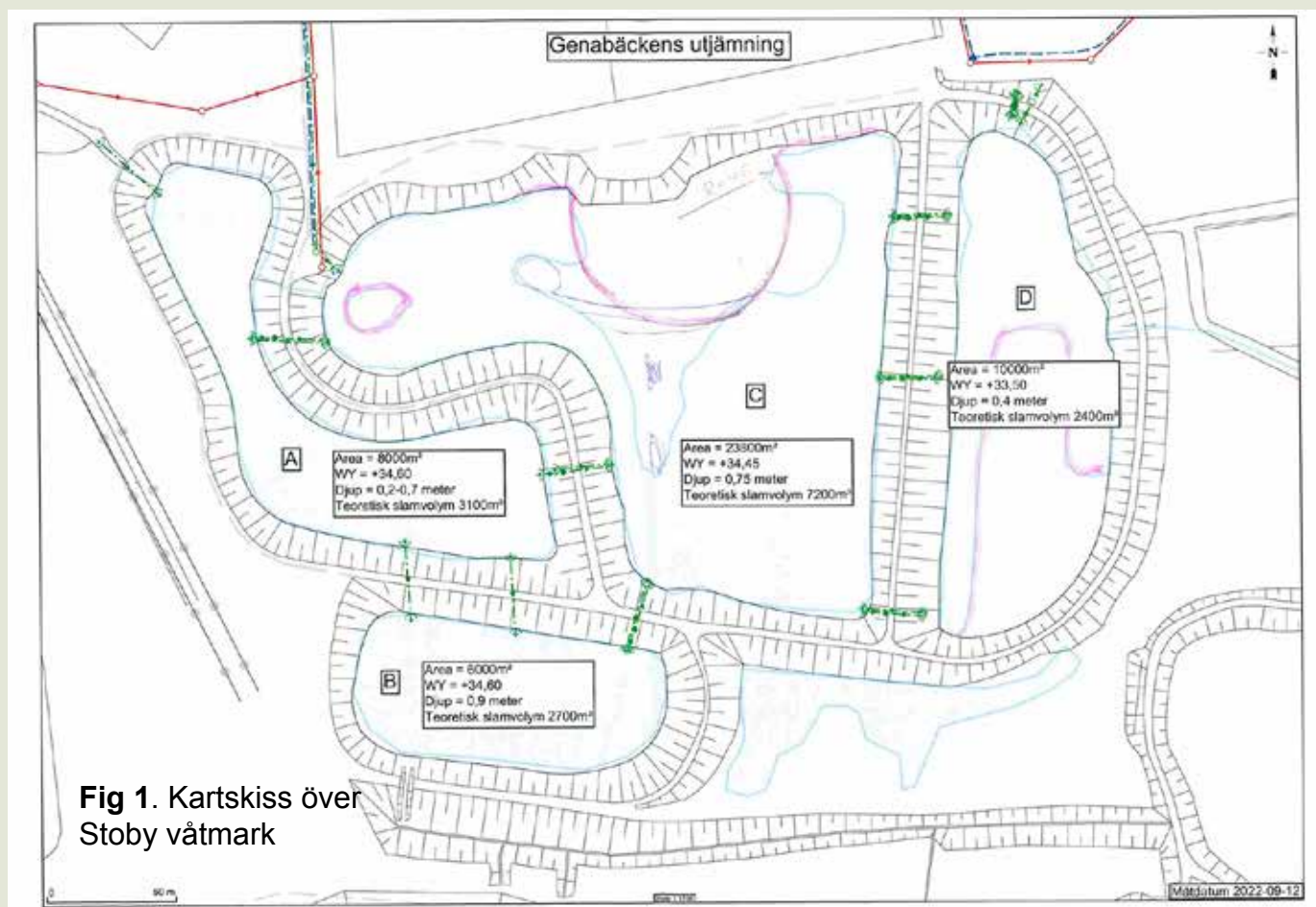
Inför restaureringen, som tog sin början på sensommaren 2022, tog både tekniska förvaltningen och Hässleholms Vatten kontakt med oss i Göingebygdens Biologiska Förening (GBF) för att efterhöra hur man bör gå tillväga för att orsaka så lite skada som möjligt på den biologiska mångfalden.

Det visade sig nämligen att restaureringen skulle bli tämligen omfattande - och innehålla bl a följande åtgärder (se även kartskissen i figur 1):

- Borttagande av träd och buskage runt samtliga dammar - och där vi i GBF rekommenderade att lämna kvar ett antal träd och buskar på några få platser
- Rensa stränderna från i princip all vegetation under hösten 2022 och hösten 2023
- Muddra dammarna på botten slam med hjälp av en sk pontongrävare
- Slammet skulle läggas på dammkanterna och jämnas till
- Återskapa vägar runt samtliga dammar (klart vintern 2024)

GBF rekommenderade att arbetena utfördes under perioden november till mars för att inte orsaka skada på floran och på häckande fåglar. Vidare rekommenderade vi att man lät floran längs dammarna återetablera sig spontant och att man undersökte så att slammet inte innehöll skadliga ämnen med tanke på den tidigare svårt förorenade bäcken.

Restaureringen har kostat kommunen omkring en miljon kronor under tre budgetår.

Bottenslammet tas bort

Väg under arbetet

Slammet jämnas till

Träd- och buskröjning i dammarnas norra delar

Pontongrävaren muddrar bottenslam i C-dammen

Vägstistel i blom

Slokstarr

Carl-Axel Andersson

Rosendunört

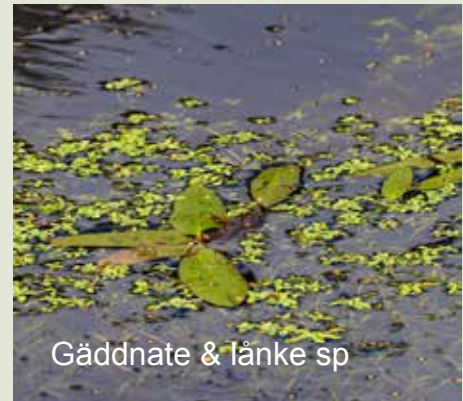
Kabbeleka

Vitblära

Floravandring 2023-08-12

Gäddnate & länke sp

Olika arter av pilört

Gulsporre

Inverkan på den biologiska mångfalden

Under hösten 2022 och fram till april 2023 genomfördes arbetet med att restaurera våtmarken. Även under själva arbetet rastade ett förvånansvärt stort antal fåglar i dammarna, låt vara att de tidvis utsattes för viss störning.

Från och med april 2023 kom GBF att noga följa utvecklingen av hur naturen återhämtade sig efter arbetena. Vi kom härvidlag att koncentrera oss på fågel- och insektfaunan samt floran. GBF:s "expertgrupper"; Fågelgruppen, Småkrypsgruppen och Floragruppen, kom att engageras i detta arbete.

Detaljerad redovisningen av observerade arter vid Stoby våtmark återfinns på Artportalen (<https://www.artportalen.se/>).

Då det gäller **floran**, både i vattnet och längs stränderna, kom den att återhämta sig förvånansvärt snabbt - både avseende antalet arter och antalet individer. Och så är det ofta när marktäcket friläggs och jorden kommer i öppen dager.

Här kan nämnas några exempel på kärlväxter: Fyra arter pilört, femfingerört, renfana, fackelblomster, stor igelknopp, gulsporre, hampdån, rosendunört, gåsört och slokstarr men också invasiva, främmande arter som kanadensiskt gullris, jättebalsamin och blomsterlupin. Ute i dammarna växte gäddnate och lånke sp hastigt till sig och längs stränderna återhämtade sig bladvassen och kaveldunet snabbt.

Under sommaren inventerade Floragruppen områdets växtsamhällen och fann hela 192 olika arter, d v s sannolikt betydligt fler än före själva restaureringen, vilket i sig inte är så anmärkningsvärt. Efter något/några år kommer konkurrensen mellan arterna att resultera i att vissa arter tar överhand och blir dominanta och på så vis konkurrerar ut de svagare - och därmed sjunker antalet arter.

En sällsynt växt, kärrjohannesört, som tidigare noterats i områdets nordöstra hörn kunde dock inte återfinnas - sannolikt beroende av att den lätt störs av förändringar i sin biotop.

Floran

Blomsterlupin & jättebalsamin, invasiva arter som skall tas bort!

Förlusten av biologisk mångfald är ett lika stort hot mot mänskligheten som klimatförändringen!

Det största hotet mot biologisk mångfald är enligt en rapport från 550 vetenskapsmän (2018) förlust av livsmiljöer, invasiva arter, kemikalier och klimatförändring!

Insektsfaunan

Då det gäller **insektsfaunan** studerades den vid tre vandringar med Småkrypsgruppen (maj, juli och augusti), varav vi vid ett tillfälle drabbades av sämre väder. Vi hittade dock 63 olika arter; avsevärt fler om en heltäckande inventering genomförts. Exempel på insekter är lupinvivel, mindre fläckmätare, grön groplöpare, oxhuvudspinnare, schackbrädspiga och ljus skorpionslända. Inga rödlistade insektsarter hittades men två arter kan betecknas som sällsynta: harrisvivel och större rovbärfis. Dagfjärilarna var sparsamt förekommande, då exkursionerna genomfördes kvällstid, medan trollsländorna noterades med flera arter: Blå jungfruslända, blågrön mosaikslända, höstmosaikslända, blå kejsartrollslända, tegelröd ängstrollslända, blodröd ängstrollslända, större ängstrollslända, fyrfläckad trollslända, bred trollslända, större sjötrollslända, vinterflickslända och sjöflickslända.

Om restaureringen gynnat eller missgynnat insektsfaunan kan vara svårare att uttala sig om, då vi saknar uppgifter från före restaureringen med undantag av en sk bioblitz i augusti 2019. En bioblitz är en dagslång inventering av alla växt- och djurarter. Generellt kan man dock säga att solbelysta land- och vattenytor, som skapats av röjningen, gynnar insektslivet, och de många örter som etablerats efter röjningen fungerar både som nektarkällor och värdväxter för ett rikt insektsliv.

Blodröd ängstrollslända

Ole Tryggesson har under våren/sommaren tagit prover på vattenlevande **planktonorganismer** och funnit bl a mängder med spirogyra slick (trådformig, grön alg), grönalgen closterium, individrika guldalger (dinobryon och syoura), kiselalger (fragilare, melosira, stephanudiscus och tabellaria), hinnkräftor, hjuldjuren brachionus sp, keratella och trichotria. Endast en cyanobakterie noterades: Oscillatoria samt en ciliat av släktet stentor.

Småkrypsgruppen exkurerar vid damm D 2023-07-04

Vinterflickslända

Bredkantskinnbagge

Jordhumla sp

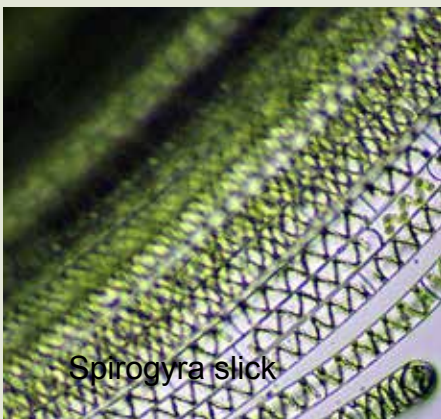
Småkrypsgruppen

Större sjötrollslända

Pål Axel Olsson

Spirogyra slick

Kräftdjur

Oxhuvudspinnare (larver)

Höstrmosaikslända

Observerade våtmarksfågelarter i Stoby våtmark under perioden 1 januari - 31 juli 2023

Status	Antalet par/ individer	Antalet ungar	Kommentarer	Maxantal vid samma tillfälle
Säkert häckande fågelarter (8 arter)				
Sångsvan	1 par	2 juv	Häckade sannolikt i orörd damm i SO- delen av området	5 ex (2 ad + 3 subad; häckade 2022) 24 jan
Grågås	1 par	4 juv		10 ex samtidigt (9 maj)!
Gräsand	Minst 1 par	Minst 7 juv		27 ex samtidigt (27 febr)!
Knipa	1 par	8 juv	Två knipholkar har satts upp inför 2024	4 ex (maj)!
Smådopping	2-3 par	Minst 1 juv + 3 pull + 4 pull (07-26)		3 ad (18 juli)
Rörhöna	2 ad	2 juv	De vuxna sågs först i juli månad!	
Mindre strandpipare	1-2 par	Minst 1 juv	Ytterligare ett par uppehöll sig i området; häckning osäker!	
Skrattmå	8-10 par	Minst 20 juv	Häckade huvudsakligen på stenar!	100 ex (juni)
Möjligen häckande fågel- arter (3 arter)				
Strandskata	4 ex; 2 par?		Höll revir i flera veckor	
Tofsvipa	4 ex; 2 par?		Höll revir i flera veckor; varnade!	12 ex (5 juni)
Drillsnäppa	2 ex; 1 par?		Observerades i maj-juni-juli	
Observerade individer (16 arter)				
Snatterand			Rapport från Artportalen (Bengt Nordin)	2 ex (19 mars)
Kricka				25 ex (12 mars)
Vigg			Många av fåglarna var subad individer	14 ex (30 juni)
Storskrake			Tillfälligt!	4 ex (12 mars)
Storskarv				2 ex (febr)
Gråhäger			Osäkert om det finns fisk i dammarna?	1 ex (4 juli)
Fiskgjuse				1 ex (2 juni)
Lärkfalk				1 ex (22 juli)
Sothöna			Anlände sent; sannolikt beroende av svag undervattenvegetation tidigare på året!	4 ex (5 juli)
Trana			Häckade 2022!	2 ex, par? (2 maj)
Skogssnäppa			Sågs regelbundet i juni-juli	2 ex (8 juli)
Grönbena				1 ex (28 juli)
Gluttsnäppa				1 ex (28 juli)
Morkulla				1 ex (14 mars)
Gråtrut				1 ex (14 mars)
Fiskmå				3 ex (31 maj)
Totalt 31 besök (-26/7)			Totalt 27 olika fågelarter	

Tabell 1.

Fågelfaunan

Då det gäller **fågelfaunans** utveckling över tid har vi en god bild; vi har nämligen följt fågelfaunan, både häckande och rastande fåglar, sedan tjugo år tillbaka i tiden. Under 2023 gjorde vi drygt 40 inventeringsbesök vid dammarna, flest på våren. Resultatet avseende våtmarksanknutna fåglar framgår av tabell 1.

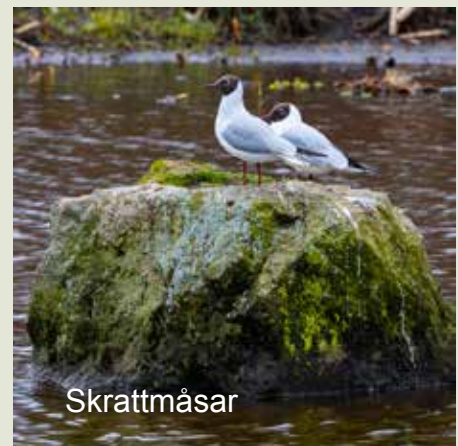
Utöver dessa arter kan nämnas att tornseglare, backsvalor och ladusvalor regelbundet sökte föda (insekter) över dammarna. I augusti kom även en ägretthäger på besök och vid två tillfällen noterade vi en forsärla.

Man förvånas ibland över hur fåglarna lyckats anpassa sig och acceptera ett ganska ”stökigt” närområde; i norr och väster finns industriområden, i öster riksväg 21 och i söder flera skjutbanor. Våren 2022 häckade till och med ett par tranor vid våtmarken!

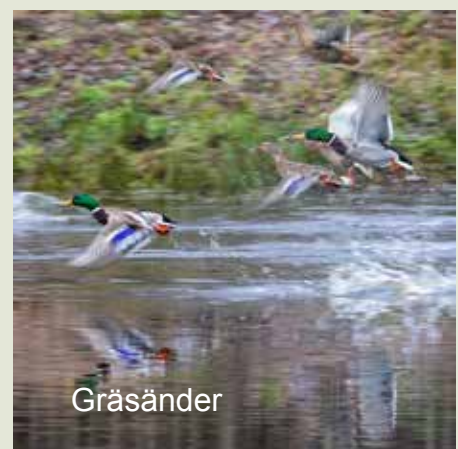
Stoby våtmark är inte alls en lika publik plats som Magle våtmark, vilket gör att tämligen få personer besöker området. Det har vi inget emot! Vid några tillfällen har vi dock haft rusning till lokalen; 2003 hade vi besök av en nilgås, 2004 en brunglada och 2005 en mindre bergand (från Nordamerika). Dessa faktum lockar ofta hundratals fågelskådare!

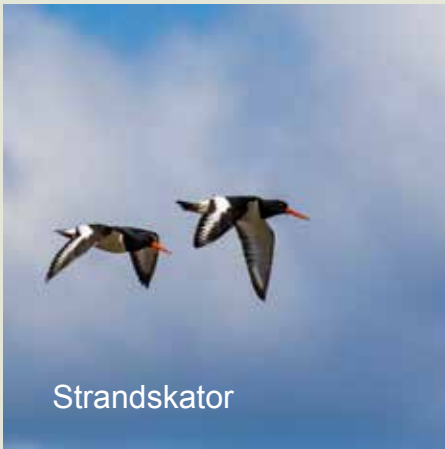
Sångsvanar, gräsänder & krickor

Skrattmåsar

Gräsänder

Strandskator

Smådopping

Storskarv

Grågäss

Rörhöna

Två knipholkar sätts upp 2023-11-01

Tre knipor, en hane och två honor i damm C

Slutsatser

När vi nu efter drygt ett år ska sammanfatta våra erfarenheter av hur naturen återhämtat sig kan följande sägas:

- Naturen återhämtade sig relativt snabbt efter restaureringen
- Nödvärdigt att arbetena utfördes under vinterhalvåret
- Denna typ av starkt människopåverkad biotop mår sannolikt bra av att ibland bli "störd", gäller dock inte generellt
- Vid arbetena har sannolikt mycket näring frigjorts, vilket är både bra och dåligt
- Många rotsystem och fröer fanns kvar i jorden
- Slätter bör ej utföras före månadsskiftet augusti-september - gärna årligen längs vägarna
- Underhållet av dammarna bör ske med en viss regelbundenhet - och inte som nu dröja drygt 20 år

Den biologiska mångfalden har sannolikt inte missgynnats, åtminstone inte för fågelfaunan och - framförallt på kort sikt - inte heller för floran. Det är inte omöjligt att även insektsfaunan gynnats! Notera dock att dessa slutsatser inte gäller generellt, utan enbart i Stoby våtmark efter restaureringen 2022-2024!

Det viktigaste är dock att notera att våtmarker gynnar den biologiska mångfalden - och att många växt- och djurarter söker sig till dessa biotoper. Av den anledningen är det ytterst viktigt för oss att värna våra våtmarker, oavsett om de är naturliga eller anlagda av oss människor! I Skåne har cirka 90% av alla våtmarker försvunnit de senaste århundradena!

Tack

Ett stort tack till Pål Axel Olsson (med Småkrypsgruppen), Johnny Nilsson, Gunilla Adamsson och Carl-Axel Andersson (med Floragruppen) och Irene och Roland Kjellander (andfågelräknare) samt Ole Tryggeson för deras inventeringsinsatser. Även ett tack till Fredrik Velin, Hässleholms Vatten och Christer Söderling, Tekniska förvaltningen för deras initiativ att samarbeta med oss i GBF.

Thomas Johnsson
thomas@clangula.se
070-331 61 26

Referenser

- * Gustavsson, A. 2006. Stoby våtmark. Natur i Göinge, ny serie nr 37, sid 7-10.
- * Olsson, P A. 2006. Floran i Stoby våtmark. Natur i Göinge, ny serie nr 37, sid 10-13.
- * Larsson, A. 2006. Fågellivet vid Stoby våtmark, ny serie nr 37, sid 18-20.
- * Lönn, Å. 2006. Minnen från området vid Stoby våtmark, ny serie nr 37, sid 6-7.
- * Svensson, E & Ahlqvist, J. 2020. Inventering av fåglarna i Magle och Stoby våtmark 2020. Natur i Göinge, ny serie nr 51, sid 8-9.

Vår portalparagraf:

GBF ska främja studiet och skyddet av djur- och växtvärlden i Göinge och för övrigt odla intresset för biologiska frågor

Stoby våtmark 2023-08-18 (bild tagen från sydost)